

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Nagy János: Vagyonvédelem technikai eszközökkel - új tendencia a jogos védelemhez kapcsolódó joggyakorlatban

I. A vagyon jogos védelmének megítélése egykor és napjainkban

A vagyon jogos védelmének kérdése a jogos védelem jogintézményével szinte egyidősnek tekinthető, azaz több évszázada létezik, gyakorlatilag visszamehetünk a magántulajdon megjelenéséig, annak tulajdonos általi megvédelmezésének kialakulásáig. A témakör a mai napig szoros összefüggésben áll a túllépés problematikájával. Arról van szó, hogy az emberi óvatosság igyekszik a jogellenes támadások veszélyére már in abstracto felkészülni. Ez nem csupán olyan eszközök beszerzését jelenti, melyekkel az egyén - szükség esetén - személyesen képes megvédeni önmagát, családját, otthonát, vagyontárgyait. Arra is gondolnia kell, hogy a jogsértő a védelemre hivatott személynek a távollétében vagy olyankor lép akcióba, amikor az - például alvás vagy betegség folytán - nem tanúsíthat hatékony ellenállást.¹ E gondolatmenet részletezése előtt azonban tekintsük át röviden a vagyon jogos védelmének fejlődéstörténetét:

Az egyik legkorábbi nézet az ún. „bunkósbot-erkölcs”: Böhmer szerint a „betörő tolvaj jogos védelemben akkor is megölhető, ha fegyvertelen és sor kerülhet erre a menekülő tolvaj üldözése során is, ha ez ismeretlen személy, avagy a felszólítás ellenére nem áll meg.”²

Ez a nézet azonban gyakorlatilag soha, sehol nem érvényesült maradéktalanul. (Még az Ószövetség is csak az éjszakai betörővel szemben engedte meg ezt a korlátlan erőszakot.)

Hazánkban a Csemegi-kódex - a korábbi jogi hagyományokat hűen követve és folytatva - a vagyon elleni támadásokkal szemben alkalmazható védekezés határait attól függően ítélte meg, hogy a támadás egyértelműen csak vagyon ellen irányul, vagy közvetlenül, illetve közvetetten egy személy elleni támadás lehetőségét is magában foglalja. Ez utóbbi esetben - a Csemegi-kódex értelmében - semmilyen

¹ SZÉKELY János: A jogos védelem, Tanulmánykötet (IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztály, 1985) 277.o.

² KORMOS Erzsébet: Jogos védelem vagyon elleni támadás esetén, In Ügyészek Lapja 2000/1. szám 6.o.

sérelem okozása nem volt „kirívóan aránytalan”. Ami pedig a „tisztán” vagyoni javak elleni támadást illeti: nagy értékű javak elleni támadások megakadályozására - ha enyhébb elhárítási mód nem volt - a századelő joggyakorlata elismerte bármilyen súlyú sérelem okozásának jogosságát. Ugyanakkor - bár hangsúlyoznunk kell, hogy a kiindulópont a „visszaveréshez szükséges erő” feltétlen elismerése volt - már ekkor felmerült az arányosság szükségessége. Finkey Ferenc ezt úgy fogalmazta meg, hogy „kisebb sérelem ellen ne vegyük igénybe nagyobb jogtárgy megsértését. A csirke- vagy fatolvajt ne lőjük agyon a vagyon védelme végett. Ügyeljünk tehát a jogtárgyak relativitására.”³ A 20. század elejének büntetőjog-tudományát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy arra a kérdésre, hogy kell-e ügyelni a megtámadott és a védelem során megsértett javak relativitására, Angyal, Heller és Vámbéry is hasonló választ adott: a támadónak értékeesebb java is megsérthető, mint amire a támadás irányul, azaz a menekülő tolvaj le is lőhető, ha ez a támadás elhárításához szükséges. Mindhárman a tisztán vagyon elleni támadásoknál csupán erkölcsi posztulátumnak tekintették, hogy a védelmi cselekmény feleljen meg egy bizonyos szintű arányossági követelménynek, vagyis egy csekély jelentőségű vagyontárgy megtámadása esetén ne lehessen elmenni a támadó megöléséig.⁴

1951-ben az IM Ügyészi Felügyeleti Osztálya által kiadott intenció újabb fordulatot hozott a vagyon elleni támadással szembeni jogos védelmi helyzet megítélésében, amikor kimondta: „Személy ellen irányuló támadásnál a támadó és elhárító cselekmény, illetve az ezzel okozott jogsérelem arányosságát - mint arra a Btá. hivatalos indokolása is rámutat - nem lehet megkívánni, ellenben az anyagi javakat érintő támadásoknál az arányosság kérdése már vizsgálat alá eshet annak elbírálása keretében, hogy a konkrét elhárító cselekményre az adott esetben „szükség” volt-e.”⁵ Gyakorlatilag ettől kezdve a javak elleni támadásoknál különös jelentőséget kapott az arányosság kérdésének vizsgálata. Az 1961-es Büntető Törvénykönyv nem hozott érdemleges változást a korábbi szabályozáshoz képest.

³ mint a 2. jegyzet, KORMOS, 6.o. hivatkozás Finkey Ferenc: A magyar büntetőjog kézikönyve (Budapest, 1909) 180.o. c. művére

⁴ ÚJVÁRI Ákos: Hagyományok és változások a jogos védelem elvi és gyakorlati megítélésében, In Magyar Jog 2002/6. szám 343.o.

⁵ mint a 2. jegyzet, Kormos, 6.o. hivatkozás az Igazságügyi Közlöny 1951/1. szám 66.o.-ra

A hatályos Btk. és a büntető joggyakorlat alapján pedig a jogos védelem megállapításának feltételeit az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

1. a támadás elhárítására ne legyen az alkalmazottal egyenértékű, veszélymentes és az emberi önbecsülést nem csorbító enyhébb más lehetőség;
2. a védekező által a támadónak okozott sérelem ne legyen aránytalanul nagyobb, mint amekkorát a támadó okozott volna.⁶

Csak ezen feltételek fennállása esetén lehet a jogos védelmet megállapítani a vagyon jogos védelme kapcsán is, azonban e körben is számos tényezőt mérlegelhet a bíróság.

Fontos megemlíteni, hogy a vagyon jogos védelme körében megvalósuló, illetve megkövetelt arányosság kérdésében a külföldi büntető-kódexek sem foglalnak egyértelműen állást - ha egyáltalán említik ezen kérdéskört. Például a finn Btk. a jogos védelem általánosan elfogadott szabályai mellett az önvédelmet akkor is jogosnak tekinti, ha helyiségbe, házba, ingatlanba, vagy hajóba, illetve egyéb helyre jogtalan és erőszakos behatolás elhárítására, valamint a tettenérés esetén a saját tulajdon visszaszerzésére irányul - azonban ez utóbbi kapcsán nem szól az arányosságról. Ezzel szemben a francia büntető-kódex amellett, hogy jogos védelmi helyzetben lévők vélelmezi azt, aki éjszaka, lakott helyiségben betöréssel történő bejutás megakadályozása vagy rablás elhárítása érdekében cselekszik, mentesíti is a büntetőjogi felelősség alól azt a személyt, aki javak elleni támadás esetén - szándékos elkövetést kivéve - szigorúan szükséges és arányos módon jár el.⁷ Látható tehát, hogy van olyan szabályozás, amely e körben nem is érinti az arányosság kérdéskörét, megelégszik csupán a vagyon mentése céljából megvalósuló jogos védelmi helyzet definiálásával.

II. Az egyes védelmi berendezések használatának és intenzitásának kérdései

⁶ KÓNYÁNÉ Kutrucz Katalin: Szükséges-e az arányosság a jogos védelemben In Magyar Jog 1985/10. szám 871.o.

⁷ WIENER A. Imre: A Btk. általános része de lege ferenda (Az MTA Jogtudományi Intézetének kiadványa, Budapest, 2003) 103; 107.o.

Visszatérve tehát a hatályos hazai szabályozásra és annak hatásaira, megállapítható, hogy az ember - közhellyel élve - sohasem lehet eléggé óvatos. Vagyonának védelmére számos eszköz kínálkozik. Ma is szokásban van például a harapós kutya (vagy kutyák) szabadon engedése mind vidéki, mind a városi kertés házak udvarán. Ugyanígy jellemző a szögesdrót alkalmazása - akár a sövény felső szegélyén - avagy hegyes vasrudak, illetve éles üvegcserepek rögzítése a kőkerítés tetejére. Városokban - és manapság már egyre inkább falun is - a kutya támadásának veszélyét többnyire figyelmeztető tábla jelzi a kapun, míg a többi említett veszélyforrásra általában nem utal figyelmeztetés. Az ok nyilvánvaló: az esetleg nyitva felejtett, vagy rosszul záródó kapun bárki beléphet, de a kerítésen keresztül nem közlekedik - általában - jogtisztelő ember. Aki ott összevagdolja vagy felnyársalja magát, az a saját tilos cselekményének az áldozata. Ez a helyzet megegyezik a népi jogtudattal. Nálunk nem volt még rá eset, hogy bemászó tolvaj kártérítési vagy büntető igényt érvényesített volna arra hivatkozva, hogy a néhány baromfi vagy egy nyaláb virág védelme érdekében „aránytalanul” súlyos testi sértést szenvedett el, mert pl. a szögesdrót rozsdás volt, vagy az üvegcserep inat vágott át.⁸

A ma már hagyományosnak nevezhető védelmi berendezéseket az olasz praktikusok az *offendiculum* névvel jelölték. A bezárt ablak vagy kapu mögé elhelyezett efféle csapda felállítója akkor sem volt büntethető, ha az *offendiculum* az éjszakai tolvaj (*fur nocturnus*) halálát okozta.⁹

A technikai haladás megteremtette az *offendiculum*oknál sokkalta veszélyesebb védelmi automatika előfeltételeit, pl. olyan berendezések alkalmazásának a lehetőségét, melyek a nemkívánatos behatolóra lövést adnak le, verembe ejtik, áramütéssel sújtják, stb. Az ilyen berendezések alkalmazása (a most és a fentebb említetteké egyaránt) törvényes célt szolgál, a jogos védelmet. Kifogást ellenük csak annyiban lehet emelni, amennyiben olyan személy jogát sértik, akivel szemben nem állott fenn a jogos védelmi helyzet, vagy pedig hatásuk olyan hátrányt okoz, mely az elhárításhoz előreláthatóan szükségtelen.¹⁰ A védekező tehát a védőberendezéssel -

⁸ SZÉKELY János: Jogos védelem önműködő védőberendezések útján In Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle 1970/12. szám 711.o.

⁹ mint a 8. jegyzet, SZÉKELY, 711.o. hivatkozás Menochio: De arbitrariis iudicium questionibus (Ventiis, 1569) 311.o. c. művére

¹⁰ mint a 8. jegyzet, SZÉKELY, 712.o.

annak intenzitásától függően - többletkockázatot is vállal, mert ha pl. kigyullad a háza, miközben a bent lévők alszanak és a mentési célzattal behatolni kívánó tűzoltót sérti - netán - öli meg a berendezés, akkor nyilván azonnal előtérbe kerülnek a védelmi szándék mellett más szempontok: pl. volt-e megfelelő veszélyre figyelmeztető tábla a kerítésen, stb. Ugyanez a helyzet ha a védőberendezést annak telepítője tudta nélkül pl. a gyerekei üzembe helyezik és esetleg ők esnek áldozatul. De természetesen aki védőberendezést üzemeltet, az nem elsősorban ilyen típusú „behatolásokra”, illetve „támadásokra” készül, azonban ezeknek a kérdéseknek a precíz szabályozása nélkül továbbra sem valósulhat meg a különböző technikai eszközökkel védekezők megfelelő védelme, illetve ilyenirányú tevékenységük kellő orientálása sem.

A vizsgált témakör problémás területe az alkalmazott védőberendezések intenzitásának kérdése is, hiszen a jövőbeli, még csak potenciálisan létező jogsértést konkretizálni lehetetlenség. Emberi kapcsolatokban a várható események előrelátása sohasem lehet teljesen bizonyos. De vajon ez a szükségszerű bizonytalanság azt jelenti-e, hogy a lehetséges jogsérelmek elhárítására alkalmas berendezésekről lemondjunk, hogy a technikai haladással lépést tartó bűnözés ellen ne alkalmazzassuk a fenti technikát? Az élet mindig és mindenütt ellentétes irányban döntött: a bizonytalanságból eredő kockázatot nem a jogát védelmezőnek, hanem az agresszornak kell vállalnia. Aki éjszakára, a zárt kapu mögött, kiengedi az udvarra házőrző kutyáit, akkor sem felel a tudta és beleegyezése nélkül oda bemászó egyén sorsáért, ha ez nem értékeket zsákmányolni, hanem csak egy szál virágot letépni hatolt be oda. Az ezzel ellentétes álláspontból kiindulva viszont még az is „megindokolható” lenne, hogy valakit azért vonjanak felelősségre, mert a kertjét körülvevő kerítés-falat túlságosan magasra méretezte, holott számítania kellett volna arra, hogy a kívülről (létráról vagy fáról) a falra felkapaszkodó tolvaj megsérül, amikor beugrik onnan a kertbe (nem is szólva arról a „felelősség súlyosító” tényről, hogy a fal közeléből nem távolította el a rózsafák karóit, melyek a tolvajt a leugrásnál felnyársalhatják).¹¹ Nyilvánvalóan ez utóbbi álláspont a nehezebben elfogadható, magam is a többségi - védőberendezések alkalmazása mellett szóló - állásponthoz

¹¹ mint a 8. jegyzet, SZÉKELY, 712.o.

csatlakoznék. Valamint helyesnek tartom Székely János azon vélekedését is, hogy ne a betörőt akarjuk mindenáron megvédeni a kockázattól: vannak például, akik azzal érvelnek, hogy a betörni szándékozó analfabéta, tehát nem tudja elolvasni a kihelyezett figyelmeztető táblákat.¹² Az érvet kissé mesterkéltnek tartom, főleg annak tudatában, hogy manapság az ilyen táblákon a feltűnő feliratok mellett jól kivehető ábra is figyelmeztet a veszélyre, mégpedig egy olyan ábra, amelyet akár egy gyermek, vagy korlátozott beszámítási képességgel rendelkező személy is megérthet.

Nem vitatom azt a nézetet, amely szerint ha a kerítésen elhelyezett figyelmeztetés arra hív fel, hogy magában a kerítésben van például nagyfeszültségű áram, akkor ez a cselekmény teljesen más megítélés alá esik, hiszen az ilyen tettet végrehajtó ingatlantulajdonos, vagy egyéb jogosult a közterülettel, vagy akár a szomszéd telkekkel határos kerítés áram alá helyezésével valójában közveszélyokozást is elkövet.¹³ Véleményem szerint nem is szabadna a közterülettel, illetve a szomszédos telkekkel határos kerítések áram alá helyezésével elméleti szinten foglalkozni, az ilyen cselekmények elkövetőivel szemben a jogalkalmazók nem is állapítják meg a jogos védelmi helyzet fennálltát. Fontosnak tartom, hogy az úgynevezett figyelmeztető jelzések, táblák az esetleges kerítésen belüli veszélyekre hívjanak fel egyértelműen - nem szabad tehát az utcai kerítésnél megállapodni, hiszen a jogtalanság talajára lépő személy ezen a határvonalon belül számíthat valamely, az ő tevékenységét megakadályozni célzó berendezés, kutya, esetleg őr, stb. létezésére, illetve elhárító tevékenységére.

Egyetértek azzal az állásponttal,¹⁴ hogy a védőberendezés megengedhetőségének megítélésekor - figyelembe véve azt, hogy a berendezés telepítésekor sem a konkrét támadás módjára, hatásfokára, sem a támadó elszántságára bizony következtetni nem lehet - a védelmi cél biztosítása érdekében a legmegfelelőbbnek az a berendezés minősülhet, amelyik a legnagyobb intenzitású támadást is képes kivédeni. Figyelembe kell azonban azt is venni, hogy a támadás kivédésének esélyei igen eltérőek például egy városban és elhagyatott tanyákon. Ez utóbbi helyeken az erőteljesebb (a támadó elmenekülését akadályozó) védőberendezések alkalmazása megengedett lehet.¹⁵

¹² mint a 2. jegyzet, KORMOS, 15.o.

¹³ BORAI Ákos: A privátszféra védelme – elektromos árammal! In Ügyvédek Lapja 1994/3. szám 35-36.o.

¹⁴ ezt a nézetet képviseli például DEGRÉ Lajos, KORMOS Erzsébet

¹⁵ mint a 2. jegyzet, KORMOS, 13.o.

Véleményem szerint ha valaki védekezési célzattal mondjuk kifeszültségű áramot (körülbelül olyan feszültségűt, mint az állatok elkóborlásának megakadályozására telepített „villanypásztorok”-ban lévő áram) vezet a kerítésébe, azzal még csak könnyű testi sértést sem okoz a jogtalanul behatolni kívánónak, az legfeljebb „egy jót mulat” a védekező védelmi szándékának ilyenfajta megnyilvánulásán. Másik érvem ezen álláspont mellett az, hogy egy nem feltétlenül halálos erejű berendezés is okozhatja a jogtalan támadó (behatoló) halálát ugyanúgy, ahogyan például egy erősen ittas személy olyan elesése is vezethet halálos eredményhez, amely esés egy józan egyén esetében esetleg csak könnyebb sérülést okozna. Ahhoz ugyanis, hogy a támadó meghaljon, nem kell feltétlenül 220V-os áramnak lennie a kerítésben, elég pl. egy rókacsapda, amelybe olyan szerencsétlenül lép bele, hogy nem tud szabadulni, a „megtámadott” házban épp senki nem tartózkodik, nem hallják a segélykiáltásait és hamarosan elvérzik. Sőt, lehet, hogy a rókacsapda ténylegesen a róka ellen került kihelyezésre, a védekező nem is számított emberi támadásra, ez a helyzet újabb problémákat vethet fel.

Napjaink bírósági gyakorlatában a kérdéskör kapcsán érvényesülő felfogást abban foglalhatjuk össze, hogy a hatékony védekezés nem követeli meg a támadó megölését. A relativitás pártolói a mai napig is a testi épség és az élet kiemelkedő jelentőségével érvelnek. Más szempontból pedig elfelejtik az alapvető kiindulási pontot, miszerint az egyik fél a törvényteleniséget, a másik pedig a jogrendet reprezentálja.¹⁶

III. Javaslatok a törvényi szabályozás kiegészítésére

Fontosnak tartom azon véleményem hangoztatását, hogy komoly figyelmet érdemel a védőberendezések kapcsán annak biztosítása, hogy az eszköz ne veszélyeztessen mást, mint aki ellen létesítették. Így egyetérték azzal az állásponttal,¹⁷ hogy bizonyos védőberendezések gyártása előzetes rendőrhatalósági engedélyezéshez legyen kötve,

¹⁶ mint a 2. jegyzet, KORMOS, 13.o.

¹⁷ SZÉKELY János fogalmazta meg ezt az álláspontot

ezek alkalmazását, üzemeltetését is kössék rendőrségi bejelentéshez, melynek kapcsán biztosítható a használatukra vonatkozó szakszerű tanácsadás, valamint a kioktatás a szükséges óvatossági rendszabályokra.

Némiképp hasonló megoldást kínál az az Egyesült Államokban megalkotott ún. „minta Btk.”, melynek a védőkészülékek használatáról szóló része kimondja, hogy ilyenek alkalmazása esetén a büntetőjogi beszámítás csak akkor kizárt, ha:

- „a) a készülék nem arra készült, hogy okozza, vagy nem úgy ismeretes, hogy létrehozza halál vagy súlyos testi sérülés alapos veszélyét és
- b) az illető készülék alkalmazása a vagyonnak behatolástól vagy jogsértéstől megvédelmezésére ésszerű azok közt a körülmények közt, amelyek fennállását a cselekvő hiszi és
- c) a készüléket ilyen célra szokásszerűen használják, vagy megfelelő gondoskodás történt róla, hogy az esetleges behatolók tudjanak ama tényről, hogy az használatban van.”¹⁸

A hatályos magyar szabályozásból jelenleg hiányzik az ilyen, a vagyontárgyak védelmét szolgáló védőberendezések alkalmazásával kapcsolatos szabályozás, és ebből adódóan a vagyon ily módon történő megvédelmezése során megvalósuló túllépés kérdésköre sincs jelenleg jogszabályi szinten rendezve.

Álláspontom szerint nem fogadható el a gyakorlatnak az olyan irányú változása, mely a jogtisztelő állampolgárral szemben az agresszornak, a jogrenddel és a társadalmi együttélés alapvető szabályaival szembehelyezkedőnek kedvez, hiszen a támadónak már amúgy is helyzeti előnye van, mivel ő választja meg a támadás helyét, idejét, módját, eszközét, a védekező pedig gyors helyzetfelmérő, ítélőképességére van hagyatva. Másrészt pedig a jogtalanság talajára helyezkedőkkel az engedékeny joggyakorlat tudatosítja, hogy milyen jogokat követelhetnek ki maguknak. Holott e személyek jogaikat sokszor amúgy is nagyon jól ismerik, kötelezettségeiket viszont annál kevésbé.¹⁹ Úgy vélem, hogy amennyiben a ma még fellelhető - szigorú és kritizálható - gyakorlat tovább erősödne, eljuthatnánk a Hunter által képviselt állásponthoz, aki a modern amerikai családnak azt javasolta, hogy a lakásnak legyen

¹⁹ mint a 2. jegyzet, KORMOS, 16.o.

egy jól zárható szobája, ahol fegyvert is tartanak, így a bűnöző támadása esetén lesz hova menekülni. Ez a meglehetősen cinikus megoldás igencsak megkérdőjelezhető, hiszen a menekülés, kitérés, engedékenység ilyen hangsúlyozásától a bűnöző vérszemet kaphat, máskor is természetesnek veszi, hogy engednek neki.²⁰

Azért remélem, hogy ilyesfajta megoldásokra nem kerül sor soha - néhány éve a bírói gyakorlat is egyértelműen a vagyont jogtalanul fenyegető személyek oldalára kezdi helyezni a felelősséget - éppen ennek elérése érdekében azonban sajnálatosnak tartom, hogy az eddig a jogos védelmi helyzetben megvalósuló túllépéssel kapcsolatos változtatási javaslatok törvényalkotói szinten visszhang nélkül maradtak. Pedig a jogtudomány számos képviselője megfogalmazott de lege ferenda javaslatokat a témakör kapcsán.

Székely János például a túllépést sui generis bűncselekményként kívánta kezelni. Véleménye szerint: „Aki jogos védelem gyakorlása során, az elhárító tevékenység szükséges mértékének túllépésével, az ellenérdekű félnek személyi vagy vagyoni sérelmet okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”²¹

Fedor Attila reformtervezete szerint túllépés esetén a büntetésnek akkor is korlátlanul enyhíthetőnek kell lennie, amikor az ijedtség vagy menthető felindulás a védekező javára nem állapítható meg. Szerinte a túllépés szabályozása a következőképpen történhetne:

„A jogos védelem határainak túllépése esetén a büntetést korlátlanul enyhíteni lehet. A védekezés szükséges mértékét az lépi túl, akinek cselekménye a támadás elhárításához nyilvánvalóan sürgősen szükséges. Nem büntethető, aki a védekezés szükséges mértékét azért lépi túl, mert azt ijedtségből vagy menthető felindulásból felismerni képtelen volt.”²²

Állásponantom szerint a túllépés esetkörét konkretizálni kellene a védőberendezések használata kapcsán, amikor is nem áll fenn ijedtség vagy menthető felindulás. Tekintettel az ilyen berendezések alkalmazására való minden bizonnyal széleskörű igényekre - amelyek társadalmi-gazdasági rendszerünk jellegéből is fakadnak,

²⁰ mint a 2. jegyzet, KORMOS, 16.o.

²¹ SZÉKELY János: Egy betöltésre váró joghézag In Magyar Jog 1994/3. 164-165.o.

²² FEDOR Attila: Gondolatok a jogos védelemről In Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle 1975/12. 723.o.

szükségesnek tartanám a kérdéskör külön szabályozását. Ilyen vagy ehhez hasonló megszövegezést tartok elképzelhetőnek - akár önálló paragrafusként, akár a hatályos szabályozás egy új bekezdéssel történő kiegészítése által:

„Akinak az előzetesen bejelentett és engedéllyel használt védőberendezése a vagyona elleni jogtalan támadás során a támadónak az elhárítás szükséges mértékénél nyilvánvalóan nagyobb személyi vagy vagyoni hátrányt okoz, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

A hangsúlyt itt tehát arra kívánom helyezni, hogy a védőberendezések alkalmazásának problémája jelenjék meg törvényi szinten, illetve legyenek megteremtve a védőberendezések használatának megfelelő keretei: gondolok itt például a már korábban is említett bejelentési, illetve engedélyezési kötelezettségre, amelyben megítélésem szerint a lakóhely, vagy a felhasználás helye szerint illetékes rendőrkapitányság lehetne kompetens, illetve az üzembe helyezés, működtetés jogszerűségét is ezen szervek ellenőrizhetnék, akár szűrőpróbaszerűen is. A javaslatban említett büntetési tétel a bevezetés időszakának aktuális jogi- és társadalmi követelményei tükrében változhat.

Mindehhez természetesen több jogszabályi módosítást is eszközölni kellene. Ami azonban szintén nem lenne felesleges abból a szempontból, hogy az emberek orientációját szolgálná és könnyebben, bátrabban mernének élni törvény adta lehetőségeikkel a jogos védelem kapcsán. Ezáltal megvalósulhatna az az oly régen és oly sokak által áhított kíváncsi, hogy az emberek egy adódó jogos védelmi szituációban igenis éljenek jogaikkal, és ne az ilyen helyzetektől való elfordulást, visszahúzódást válasszák, tehát adott esetben vegyék fel a harcot - természetesen kellő mérlegelés után - akár közvetlenül, akár egy védőberendezés által az ellenük jogtalanul támadókkal szemben. Bízom benne, hogy az ítélőtáblák közelmúltbeli felállításával és ezáltal a Legfelsőbb Bíróság elvi irányító szerepének ismételt megnövekedésével lehetőség nyílik az ilyen és hasonló típusú kérdéseknek legalább az ítélkezési gyakorlat szintjén történő egységesítésére, és így a kellő megreformálására is, akár már a közeli jövőben.

IV. Új tendencia a jogos védelemmel kapcsolatos eljárásokban

Azonban annak, hogy az emberek félnek kiállni jogaikért, van egy másik oka is: a félelem a hosszadalmas hatósági procedúráktól, ami még ma is komoly visszatartó erőt képvisel. A különböző bűnüldöző hatóságok előtt való esetleges többszöri megjelenés, az igazmondási kötelezettség és ennek következtében haragosok szerzése, stb. kellő okot szolgáltat az állampolgárok egy részének ahhoz, hogy akár a tanúskodástól is húzódozzon. Ez fokozottan jelentkezik abban az esetben, ha az állampolgár a hatósági eljárásban vádlottként is szerepelhet. Márpedig jogos védelmi helyzetek kapcsán már nemegyszer került a védelmi tevékenység kifejtője a vádlottak padjára. Jogi megoldásokkal csökkenteni lehet azonban az emberek aggodalmát az esetleges hatósági eljárásoktól és ezáltal mérsékelni lehet ezen procedúra kedvezőtlen hatását.²³

Be kell látnunk, hogy a jogos védelemben cselekvőt ma még általában - legtöbbször indokolatlanul - végigviszik a büntetőeljárás szinte teljes spektrumán, holott a büntetőjogi felelősség fenn nem állásának, azaz a jogos védelmi helyzetben történt elkövetés megállapításának lehetősége alapos vizsgálat esetén már az első fokon eljáró fórum előtt, netán még ennél is korábban adott lehet. Ez a bíróságok munkaterhét is csökkentené, a jogos védelmi helyzetben cselekvőt pedig nem az ítéletábra, vagy a Legfelsőbb Bíróság előtt mentesítenék tettének következményei alól.

Azonban egy fontos és pozitív tendencia van kibontakozóban a jelenlegi honi joggyakorlatban. Ezen folyamat abban nyilvánul meg, hogy immár több, főként a vagyon jogos védelmével kapcsolatos ügyben az ügyészség már nyomozati szakban megszüntette az eljárást, amire 2004 előtt szinte nem volt példa Magyarországon. Az első olyan - nagy nyilvánosságot is kapott - eset, amelynek kapcsán az ügyészség nyomozati szakban így járt el, 2004 év elején történt. A tényállás szerint a fegyveresen behatoló betörőt az ingatlan tulajdonosa meglepte, és engedéllyel tartott sörétes vadászpuskájával szembeszállt azzal. Lövés is dördült tehát a védekező személy részéről, amely eltalálta és megsebesítette a betörőt. Az eset kapcsán fontosnak tartom kiemelni, hogy az ügyészségnek meg lett volna a lehetősége az

²³ mint a 22. jegyzet, FEDOR, 722.o.

elkövetés körülményei - nevezetesen, hogy a sörétgolyók hátulról találták el a jogtalanul támadót - alapján arra, hogy vádat emeljen, azonban ezt nem tette.

Ugyanakkor a bírói gyakorlatot megvizsgálván több olyan esetet is találhatunk, amikor a vád alapját az a tény képezi, hogy a fegyverrel védekező személy túllépte a jogos védelem kereteit, lévén, hogy lövései hátulról találták el a támadót. Az említett esetben mégsem került tehát az ügy a bíróság elé. Békés Imre ezen eset kapcsán még csak egy remélhetőleg kialakuló új gyakorlatról beszélt, hangsúlyozván annak fontosságát, hogy az ilyen ügyeket kellő alaposággal vizsgálják kezdettől fogva. Ma már továbbléphetünk, és egy minden bizonnyal gyökeret verő új folyamatról beszélhetünk, hiszen több, hasonló eredménnyel lezárt esettel is találkozhattunk. Az egyik ezek közül - szintén a vagyon jogos védelmének témaköréhez kapcsolódó - a nagy sajtóvisszhangot kapott gazdagréti bankrablás - amely 2004. szeptember 20-án történt - ahol a bank biztonsági őre halálosan megsebesítette a bank és az alkalmazottak ellen fegyveresen támadó személyt. A Fővárosi Főügyészség 2004. november 5-én megszüntette az eljárást a biztonsági őr ellen, jogos védelmi helyzetben történt elkövetést megállapítván.

Azért ezeket az eseteket tartom tehát fontosnak kiemelni a vizsgált új tendencia kapcsán, mert ezek voltak azok, amelyek a sajtóban fokozott nyilvánosságot kaptak. A média szerepét pedig azért kell hangsúlyoznunk eme pozitív folyamatban, mert éppen a sajtó az, amely képes a közvélemény befolyásolására, és azáltal, hogy közvetíti azt a folyamatot, ahogyan a jogos védelemben cselekvő személy ténylegesen és viszonylag rövid időn belül mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól, pozitívan képes befolyásolni az emberek ezen jogintézménnyel kapcsolatos vélekedését. Ezáltal talán újabb lépéssel kerülhetünk közelebb a fentebb is hangoztatott ama régi elváráshoz, hogy a jogos védelem intézménye képes legyen kellőképpen mozgósítani az embereket a velük szemben jogtalanul fellépők ellenében. A folyamat egyetlen hátulütője - amely már tapasztalható is - hogy szinte minden verekedő, testi sértést, illetve egyéb, a jogos védelemmel bármilyen módon kapcsolatba hozható cselekményt megvalósító személy azonnal jogos védelmi helyzetben történt elkövetésre hivatkozik a nyomozó hatóság előtt. Természetesen azonban a legtöbb esetben ezek az érvelések meglehetősen gyorsan megdőlnék, rendszerint már az ügyek vizsgálatának kezdetén.

A fentebb említett mindkét ügyben fegyveresen történt meg a kialakult jogtalan - fegyveres - támadás visszaverése. Úgy gondolom, hogy bizonyos mértékig a fegyvereket is a technikai védőeszközök csoportjába sorolhatjuk, figyelembe kell azonban vennünk, hogy ezek nemcsak vagyon-, hanem ugyanúgy személyvédelmet is szolgálnak, és tartásuknak, használatuknak adott a részletes jogszabályi háttere, amely ezen írásnak nem témája. Annyit azonban kiemelnék az esetek kapcsán, hogy aggályosnak tartom a fegyvertartás legális lehetőségeinek fokozódó korlátozását, lévén, hogy a jogtalanul támadó személyek egyre nagyobb és nagyobb fegyverarzenálhoz juthatnak - természetesen illegálisan.

Megemlítendő, hogy a büntetőeljárásban tapasztalható említett új tendencia nem sokkal az új büntetőeljárásról szóló törvény hatályba lépését követően kezdett el kibontakozni, amely előírja az ügyész számára azon kötelezettséget, hogy amennyiben büntethetőséget kizáró ok fennállása megállapítható, határozattal szüntesse meg az eljárást.²⁴ Azonban nem állíthatjuk, hogy az 1998. évi XIX. törvény volt az, amely megteremtette a lehetőséget az ügyészség számára az ilyen esetek nyomozati szakban történő megszüntetésére. Hiszen a korábbi büntetőeljárás törvényben is szerepelt ez a lehetőség is, valamint egy előzetes „szűrő” is fellelhető a jogszabályban, nevezetesen az, hogy a nyomozó hatóság büntethetőséget kizáró ok fennállása esetén már a nyomozást is megtagadhatta, nem kerítvén így sort magára az eljárásra sem.²⁵ Nyilvánvaló azonban, hogy az imént említett, az 1973. évi I. törvény által biztosított lehetőségekkel az arra jogosítottak szinte egyáltalán nem éltek. Ezért is nagy jelentőségű ez a változás, amely remélhetőleg a jövőben is folytatódni fog. Le kell azonban szögezni, hogy a vagyon jogos védelmével, illetve általában a jogos védelemmel kapcsolatos esetek körében csak azon ügyek vonatkozásában van lehetőség a nyomozati szakban való megszüntetésre, amelyek megítélése egyszerű, tényállása könnyen tisztázható. Hiszen az ilyen ügyek megítélése és elbírálása is alapvetően a bíróságok feladata, az ítélkező fórumok ezen jogát elvitatni nem lehet.²⁶ De a rendőrség és az ügyészség sokat segíthet a bíróságnak a jogos védelemmel kapcsolatos ügyek alapos vizsgálatával. Ez, és a minél körültekintőbb bíróság előtti

²⁴ 1998. évi XIX. törvény 190.§ (1) bek. d) pont

²⁵ 1973. évi I. törvény 127.§ (1) bek. b) pont; és 139.§ (1) bek. c) pont

²⁶ a LB 15. számú Irányelve tartalmazza ezt a követelményt

eljárás pedig mind a jogos védelmi helyzetbe került személyek érdekeit szolgálja azzal, hogy amennyiben felelősségre vonásuk mellőzése indokolt, akkor az lehetőleg már az elsőfokú tárgyalás eredményeként jelentkezzen.

Az ítélkező fórumok oldaláról a folyamat pozitív adalékként kiemelendő az a néhány éve a vagyon jogos védelmével összefüggő esetek kapcsán a Legfelsőbb Bíróság által is visszatérően hangoztatott követelmény, mely szerint a kockázatot ilyen esetben a betörőnek, illetve a vagyontárgyak ellen jogtalanul támadónak kell viselnie.

V. Összegzés

A kialakulóban lévő - és remélhetőleg tartóssá váló - folyamatról tehát kijelenthetjük, hogy az mindenképpen a jogos védelmi tevékenységet kifejtők érdekeit szolgálja, amennyiben azok a számukra a jog szabályai által biztosított lehetőségek keretein belül maradnak. Egy jól működő jogrendszerben azonban a jogalkalmazóknak mindenkor figyelembe kell vennie a jogosan cselekvők érdekeit, és előnyben is kell részesíteniük azokat. Még abban az esetben is - ami a jogos védelem kapcsán nem ritka - amikor a jog alanyai a számukra biztosított imént említett lehetőségek kereteit túllépik. Mint fentebb láthattuk, a vagyon jogos védelme során könnyen megvalósulhat a túllépés a vagyont védő berendezések alkalmazása által. De nemcsak technikai eszközökkel, hanem adott esetben saját testi erőnkkel is védekezhetünk a vagyonunk - vagy akár személyünk - ellen támadókkal szemben. Természetesen ilyenkor is fennáll az esély a jogos védelem kereteinek túllépésére, és jelenleg a jogos védelemben cselekvőt - amennyiben javára sem ijedtség, sem pedig menthető felindulás nem értékelhető - az a hátrány éri, hogy a bűnügyi-nyilvántartásbeli személyi anyagába teljesen indokolatlanul akár emberölés, vagy súlyos testi sértés elkövetése kerül.

Véleményem szerint ez a gyakorlat is felülvizsgálandó annak érdekében, hogy az emberek ne a megfutamodást, mint egyetlen megoldási módot válasszák a jogos védelmi helyzetekben. Ezáltal is kifejezésre juttathatnák a jogalkalmazók, hogy értékelik, ha valaki a saját tulajdonát, azokat a vagyontárgyakat védelmezi -

függetlenül azok értékétől - amelyekért sokszor igen keményen meg kellett, hogy dolgozzon, és amelyek így mintegy a védelmi cselekményt kifejtő személyisége egy részének is tekinthetőek.

Fontos tehát, hogy a jogos védelmi cselekményt kifejtőt a lehető legkevesebb felesleges hátrány érje a jogos védelmi cselekményét követő eljárás során, és hogy a jogalkalmazó szervek részéről ez a pozitív hozzáállás ne csak a szűken vett büntetőeljárásra terjedjen ki, hanem a jogkövetkezmények alóli teljes mértékű mentesítésre is. Tehát még ha indokolt is a felelősségre vonás a jogos védelem kereteinek túllépése miatt, akkor sem szabad engedni, hogy valaki egész életében indokolatlanul kerüljön hátrányos helyzetbe például munkahelykeresés során, illetve az élet bármely területén. Legyen tehát az egyetlen negatív hatás, amely a jogos védelemben cselekvőt éri, az, amit az őt ért támadás okoz számára.

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás